

KARTA ZASAD DZIAŁANIA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Służmy poczciwej sławie

A jako kto może – niech ku pożytku dobra wspólnego pomoże

Jan Kochanowski

Prawo do dobrowolnego zrzeszania się należy do fundamentalnych praw człowieka, a swoboda działalności i angażowania się obywateli w życie społeczne jest podstawą prawdziwej demokracji. Wśród inicjatyw i instytucji, których nie można zaliczyć ani do struktur administracji państwowej i samorządowej, ani do sfery działań stricte gospodarczych, wyodrębnić trzeba organizacje pozarządowe, czyli powołane przez obywateli dla realizacji celów społecznych, a których podstawą działalności jest wolontarystyczne zaangażowanie obywateli i zewnętrzne finansowanie (darowizny, subwencje, dotacje).

Są to organizacje realizujące pewną misję (tzn. działające w imię wartości lub społecznie pożytecznych celów), a nie dążące do uzyskania zysku czy zdobycia władzy. Zasady działalności tych organizacji powinny być normowane nie tylko przez przepisy prawa, ale także przez swoisty kodeks etyczny, którego podstawą są następujące zasady, przyjęte na I Ogólnopolskim Forum Inicjatyw Pozarządowych we wrześniu 1996 roku i zaktualizowane w ramach projektu Jawnie Przejrzyste Odpowiedzialnie. Zasady te zostały zaakceptowane przez Walne Zebranie Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych w maju 2010 roku.

Dobro wspólne

Misja organizacji powinna być podstawowym wyznacznikiem podejmowanych przez nią działań. Organizacje pozarządowe w swoich działaniach kierują się zasadą poszanowania godności, praw i wolności człowieka, zasadami pomocniczości i dialogu oraz ideą dobra wspólnego.

Legalizm

Organizacje pozarządowe działają w ramach obowiązującego w demokratycznym państwie prawa, wpływając w ramach demokratycznych procedur na jego doskonalenie. Organizacje biorące udział w procesie stanowienia prawa muszą jasno określić, w jakim charakterze występują – jako rzecznicy interesu społecznego, w imieniu konkretnych grup zagrożonych wykluczeniem, czy też w imię innych interesów.

Niezależność

Organizacje pozarządowe są samorządne i niezależne. Zasady ich działalności określają wewnętrzne mechanizmy samoregulacji tak na poziomie poszczegól-

nych organizacji, jak i branż. Niezależność – zarówno od źródeł finansowania, jak i politycznych ośrodków władzy – jest podstawowym wyzwaniem organizacji.

Jawność

Działalność merytoryczna i finansowa organizacji pozarządowych jest działalnością jawną z uwagi na szczególną troskę o posiadane przez nie środki publiczne bądź powierzone im przez osoby prywatne. Przejrzystość finansów organizacji musi pozwalać na zewnętrzną ocenę zasadności i racjonalności wydatków.

Odpowiedzialność

Organizacje pozarządowe w każdym aspekcie swojej działalności biorą pod uwagę społeczne skutki swoich działań i ich wpływ na społeczność i środowisko naturalne. Organizacje odpowiadają przed społeczeństwem za efektywne wykorzystanie powierzonych im środków.

Rzetelność

Organizacje pozarządowe planują swoje działania w oparciu o analizę potrzeb swoich beneficjentów i regularnie ewaluują swoją skuteczność w odpowiadaniu na nie. Organizacje pozarządowe nie podejmują się działań, których nie są w stanie rzetelnie wykonać.

Rozliczalność

Organizacje pozarządowe przeznaczają całe wypracowane dochody na realizację zadań statutowych oraz – w rozsądnych granicach – na rozwój organizacji. Dbanie o majątek organizacji, w tym tworzoną własność społeczną, i jego właściwe wykorzystanie powinno być podstawowym obowiązkiem osób zarządzających.

Partnerstwo

Organizacje pozarządowe współdziałają z innymi podmiotami na zasadach partnerstwa stawiając wyżej współpracę, wzajemność i solidarność niż konkurencję, izolację i indywidualny sukces. W sytuacji, gdy zachodzi konflikt wyznawanych wartości, organizacje podejmują działania przy zachowaniu zasad tolerancji i uznania prawa innych do posiadania odmiennego zdania.

Podział władz

Każda organizacja pozarządowa tworząc swoje struktury organizacyjne powinna co najmniej rozróżnić w swoim statucie funkcje zarządzające od nadzorczych. W zależności od potrzeb organ nadzorczy powinien pełnić funkcje programowe i kontrolne. Od członków kolegialnego organu nadzorczego wymaga się bezstronności, rzetelności i zaangażowania w działalność organizacji.

Unikanie konfliktu interesów

W organizacjach pozarządowych szczególną wagę przywiązuje się do przejrzystych relacji w działaniach osób zaangażowanych w pracę organizacji - tak zawodowo, jak i wolontarystycznie.

Otwórz się!

Akcja promocyjna dobrych praktyk działania organizacji pozarządowych

Rekomendacja dla organizacji pozarządowych dotycząca reguł otwartości publikacji

Otwartość to ważna cecha organizacji sektora społecznego, działających na rzecz wspólnego dobra i rozwiązywania problemów społecznych. Otwartość oznacza gotowość do współpracy i przejrzystość działań. Umożliwia wymianę informacji i wspólne tworzenie wiedzy. Pozwala zwiększyć efektywność wydatkowania środków poprzez rozszerzanie kręgu beneficjentów i wydłużenie pozytywnego oddziaływania projektu poza czas jego realizacji. Niniejsza rekomendacja dotycząca reguł otwartości ma pomóc sektorowi społecznemu w pełni wykorzystać nowe możliwości dystrybucji wiedzy w skutecznym realizowaniu statutowych misji.

Czym jest otwartość publikacji?

Otwarta publikacja to sposób udostępniania treści, pozwalający na ich szerokie wykorzystywanie – bez przeszkód technologicznych ani prawnych. W praktyce oznacza to publikację utworów w internecie – jako główny lub uzupełniający tradycyjne modele sposób upowszechniania treści – wraz z otwartą licencją na ich dalsze wykorzystywanie.

Otwartość to zatem, z jednej strony, kwestia dostępności treści, a z drugiej – zapewnienia ich odbiorcom i użytkownikom określonych swobód. Idea otwartości zbudowana jest na przekonaniu, że każdy powinien mieć prawo i swobodę wykorzystania, dostosowywania do swoich potrzeb, ulepszania i ponownego wykorzystania wiedzy, która stanowi dobro wspólne. Mamy zatem otwartą naukę, edukację, kulturę, otwarte treści, oprogramowanie, licencje, standardy, instytucje... i otwartych na kooperację i wzajemne uczenie się od siebie ludzi.

Wspólnym mianownikiem tych zjawisk jest chęć rozwijania współpracy opartej o wzajemną otwartość na pracę innych i swobodę korzystania ze wspólnych materiałów przez każdą ze stron: autorów, współautorów, instytucji i odbiorców.

Dlaczego wybieramy otwartość?

Dostęp do wiedzy i informacji, choć dla większości organizacji nie jest podstawowym celem działań, powinien być przedmiotem uwagi wszystkich organizacji

sektora społecznego. Głównie dlatego, że powszechny dostęp do informacji pozwala na zwiększenie pozytywnych efektów działań, służy budowaniu renomy instytucji, umożliwia wprowadzanie nowych modeli współpracy z innymi instytucjami, wreszcie pozwala na innowacyjne działania angażujące bezpośrednio odbiorców.

Zapewnienie dostępu do treści to zadanie, które z pomocą technologii cyfrowych może być realizowane przy niemal zerowych kosztach. Jednocześnie otwartość służy zarówno organizacji – która dzięki temu może skuteczniej się komunikować – jak i całemu sektorowi społecznemu. Otwartość to także sposób na maksymalizację społecznego zysku płynącego z działań organizacji, co jest szczególnie istotne przy wzięciu pod uwagę relatywnie niskich środków dostępnych w sektorze społecznym.

W wypadku sektora społecznego podstawowymi argumentami za otwartością jest zwiększanie poziomu dotarcia do beneficjentów – tych objętych realizowanymi programami, beneficjentów potencjalnych, a także osób, które w sposób bezpośredni nie korzystają z pomocy danej organizacji. Otwartość sprzyja równocześnie rozwijaniu współpracy w ramach sektora i zwiększaniu potencjału wspólnej wiedzy organizacji.

Otwarta dystrybucja wiedzy i informacji pomiędzy organizacjami ułatwia tworzenie nowych projektów, przyspiesza proces wdrażania wiedzy i jej aktualizowania, wreszcie – zapobiega dublowaniu się wysiłków.

Otwarte publikacje dają znacznie większy od standardowego zwrot nakładów na inwestycje w postaci udzielonej pomocy, informacji, generowania nowych projektów w oparciu o dostępną wiedzę i możliwości współpracy.

Realizowanie postulatu otwartości nie utrudnia codziennej działalności organizacji, nie jest też sprzeczne z zasadami programów finansujących działalność organizacji pozarządowych. Realizacja tego celu jest wyłącznie kwestią woli i pracy organizacji pozarządowych, gotowych uczynić swoją działalność bardziej otwartą.

Organizacje społeczne stoją dziś przed szansą na zerwanie z ograniczeniami wynikającymi ze specyfiki analogowych technologii dystrybucji i barier prawa autorskiego. Ograniczenia te, istniejące przez lata, powodują, że nie doceniamy wystarczająco – i być może nie do końca rozumiemy – otwartość, traktując rozwiązania zamknięte jako normę. Tracimy tym samym szansę wykorzystania w pełni możliwości stworzonych przez nowe technologie.

Czy otwartość jest stopniowalna?

Publikacja może być bardziej lub mniej otwarta ze względu na sposób jej udostępnienia i warunki prawne, na jakich została udostępniona. Można wyróżnić następujące stopnie otwartości:

1. Pełna otwartość – publikacja na stronie internetowej wraz z zagwarantowaną pełnią praw do wykorzystania. W praktyce oznacza to publikację na jednej z wolnych licencji bądź w domenie publicznej (czyli bez objęcia treści prawem autorskim).
2. Publikacja częściowo otwarta – publikacja na stronie internetowej z częściowym zezwoleniem na wykorzystania. Zezwolenie na wykorzystanie może obejmować np. tylko cele edukacyjne, wykorzystanie na terenie danego kraju, tylko dla celów niekomercyjnych, bez prawa do tworzenia utworów zależnych itd.
3. Publikacja Open Access – publikacja na stronie internetowej bez kontroli dostępu, ale też bez zagwarantowanych swobód wykorzystania treści – czyli na zasadzie “Pełne prawa zastrzeżone”.
4. Publikacja zamknięta – publikacja wyłącznie w mediach dystrybuowanych tradycyjnie (druk, taśma filmowa, płyta CD lub DVD itd.) lub w serwisie internetowym objętym kontrolą dostępu do treści (np. konieczność rejestracji, wniesienia opłaty, w plikach zakodowanych systemem DRM).

Czym są wolne licencje?

Standardowy system praw autorskich, działający w sposób automatyczny, nie gwarantuje opisanej powyżej otwartości. Opiera się bowiem na założeniu niemal pełnej kontroli twórcy nad utworem – z twórcą należy więc konsultować każde wykorzystanie utworu. Otwartą alternatywą jest udostępnienie treści na licencji, która dopuszcza swobodny użytek i modyfikacje utworu przez inne osoby.

Wolne licencje to rodzaj licencji prawnoautorskiej, udzielonej przez posiadacza praw do utworu, która zapewnia licencjobiorcy szeroki zakres praw. Udostępnienie twórczości na wolnych licencjach oznacza, że każdy ma prawo ją wykorzystywać, poprawiać, dostosowywać, powielać, rozprowadzać za darmo lub za opłatą oraz upowszechniać swoje udoskonalenia, aby mogła z nich korzystać cała społeczność. Za wolną licencję uznajemy licencję udzielaną nieograniczonemu kręgowi podmiotów, na mocy której licencjobiorca uzyskuje co najmniej następujące uprawnienia:

- prawo do korzystania z utworu oraz ze związanych z utworem praw pokrewnych w jakimkolwiek celu;

- prawo do zwielokrotniania i rozpowszechniania utworu nieodpłatnie lub za wynagrodzeniem, jako część większej całości lub samodzielnie, w całości lub w dowolnie wybranej części;
- prawo do sporządzania, rozporządzania i korzystania z opracowań utworu, przy czym licencjobiorca może być zobowiązany do udzielania licencji do opracowań na warunkach wskazanych przez licencjodawcę, o ile zdecyduje się je rozpowszechniać (klausule „copyleft”, „share-alike”, „na tych samych warunkach”).

Popularnym przykładem takich licencji są Creative Commons Uznanie Autorstwa oraz Creative Commons Uznanie Autorstwa – na tych samych warunkach.

Należy pamiętać, że aby móc udostępnić utwór w sposób otwarty, organizacja musi posiadać do tego odpowiednie prawa, pozyskane od autorów. Alternatywnie – może poprosić posiadającego prawa do utworu autora, aby sam udostępnił go na wolnej licencji.

Rekomendacje dla organizacji pozarządowych

Organizacje pozarządowe powinny rozważyć, na ile publikacja w sposób otwarty posiadanych zasobów wiedzy przyczyni się do zwiększenia potencjału ich działań.

Podczas każdego projektu produkowana lub przetwarzana jest wiedza i informacje, które mogą być znacznie lepiej spożytkowane. Dla osiągnięcia jak największych korzyści z prowadzonych projektów rekomendujemy przyjęcie modelu otwartej publikacji dla materiałów tworzonych przez organizacje pozarządowe zarówno na poziomie realizacji projektów, jak i codziennej działalności.

Podstawowym poziomem otwartości, który powinien być zapewniony, jest dzisiaj dostępność treści w postaci elektronicznej – w internecie. Taka forma publikacji zapewnia dostęp szerokiej rzeszy potencjalnych odbiorców, przy minimalnych kosztach.

Tam gdzie to możliwe, należy zagwarantować także otwartość na poziomie prawnym, poprzez stosowanie wolnych licencji.

Organizacja, która chce działać zgodnie z rekomendacją, powinna udostępniać wszelkie wytworzone w projekcie dzieła na wolnych licencjach. Oznacza to wyrażenie zgody na kopiowanie, zmienianie, rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie oraz publikowanie materiałów, tak do celów niekomercyjnych, jak i komercyjnych. Jedynym warunkiem jest zachowanie informacji licencyjnej, tj. danych dotyczących autorstwa pracy oraz rodzaju licencji.

Rekomendacje dla grantodawców

Grantodawcy mogą mieć wpływ na sposób publikacji materiałów przygotowanych w finansowanych przez siebie projektach poprzez odpowiednie ukształtowanie regulaminów konkursowych i umów o przyznanie dotacji. Rekomenduje się jedną z dwóch strategii:

1. Premiowanie otwartości

Otwartość publikacji wzmacnia efektywność wydatkowania funduszy i pozwala na szersze wykorzystanie produktów projektów. Dlatego powinna być jednym z elementów oceny i ewaluacji wniosków. Przyznawanie w konkursach grantowych dodatkowych punktów za otwartą publikację materiałów pozwala na premiowanie grantobiorców chcących szeroko rozpowszechnić wiedzę, ale bez uniemożliwiania udziału w konkursie tym instytucjom, dla których taka otwartość jest trudna bądź niemożliwa z różnych, np. prawnych, powodów.

2. Obowiązek otwartej publikacji

Grantodawcy, dla których rozpowszechnianie wiedzy wytworzonej w projektach jest priorytetem, mogą zamieścić w regulaminach i umowach grantowych zapisy zobowiązujące grantobiorców do otwartej publikacji materiałów przygotowanych w ramach projektów. Sposób realizacji tych zapisów powinien być potem elementem ewaluacji projektu.

Autorzy: *Karolina Grodecka, Jarosław Lipszyc, Kamil Śliwowski i Alek Tarkowski*

Rekomendacja opracowana przez przedstawicieli instytucji zrzeszonych w Koalicji Otwartej Edukacji. Rekomendacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 3.0 Polska. Zezwala się na dowolne wykorzystanie treści pod warunkiem zachowania niniejszej informacji licencyjnej. Treść licencji jest dostępna na stronie <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>.

Otwórz się!

Akcja promocyjna dobrych praktyk działania organizacji pozarządowych
Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych i Koalicji Otwartej Edukacji

patronat honorowy:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Edukacji Narodowej

Celem akcji Otwórz się! jest promocja standardów działania organizacji pozarządowych w sferze publikacji materiałów edukacyjnych i instruktażowych wypracowanych w ramach realizowanych przez nie projektów.

W ramach prowadzonego przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego projektu „Jawnie, przejrzystość, odpowiedzialnie. Standardy w organizacjach pozarządowych” przygotowano m.in. „Rekomendację dotyczącą standardów otwartości publikacji organizacji pozarządowych”. Dokument ten (zobacz w środku numeru) jest normatywnym zestawem dobrych praktyk zalecanych do stosowania w realizacji misji organizacji pozarządowych i dotyczy kwestii popularyzacji działań i realizacji edukacyjnej misji organizacji pozarządowych w czasach rodzącego się społeczeństwa informacyjnego. Rekomendacja obejmuje wytyczne zarówno dla grantobiorców, jak i grantodawców, zalecając określone strategie i zasady stosowane przy pozyskiwaniu i publikacji materiałów.

Projekt „Jawnie, przejrzystość, odpowiedzialnie. Standardy w organizacjach pozarządowych” został zrealizowany przy wsparciu udzielonym przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz budżetu Rzeczypospolitej Polskiej w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych.

skład i druk: ddstudio.pl